

(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief

Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.

juni 2020

In een betere wereld is helemaal geen armoede en heeft iedereen een menswaardig bestaan. Dan heeft een gemeente geen armoedebeloid nodig. Maar de werkelijkheid is anders. Niet iedereen heeft voldoende inkomen. Te veel mensen leven in armoede, soms van generatie op generatie. Dus doen we als gemeente wat we kunnen.

Meer dan vijfhonderd jaar geleden kenden we in Nederland al armoedebestrijding. Toen nog vooral door de kerken. Vanaf eind negentiende eeuw werd armoedebestrijding meer en meer een zaak van de overheid, met de introductie van de sociale wetgeving. Ook ontstonden er steeds meer particuliere initiatieven die hun bijdrage leverden.

Tegenwoordig is armoedebeloid grotendeels een zaak van de gemeente, al gaat de landelijke overheid over de hoogte van de bijstand en het minimumloon. In Arnhem willen we dat iedere Arnhemmer een voldoende bestaansminimumniveau heeft én vrij en zelfstandig kan deelnemen aan de samenleving. Dat betekent dat iedereen een goede en gezonde toekomst voor zich ziet en dat ze zelf kunnen voorzien in hun levensonderhoud. We zetten daarom in op het voorkomen en beperken van (langdurige) armoede en het doorbreken van generatiearmoede.

Armoede is meer dan 'geen geld hebben'. Armoede betekent vaak niet meer mee kunnen doen. Met sporten, met evenementen, met de buurt. Armoede zorgt voor veel problemen, van stress tot sociale uitsluiting. Het is een negatieve spiraal waaraan het lastig is je te onttorstelen.

Toch is het juist dát wat wij voor ogen hebben. Onze inzet is er vooral op gericht om Arnhemmers te helpen, en te ondersteunen, zodat ze zelfstandig en langdurig een beter bestaan kunnen opbouwen. Voor zichzelf en voor hun kinderen. Daarnaast bieden we een vangnet voor mensen die dat echt niet (meer) lukt.

In deze Armoedevisie laten we zien op welke manier en met welke acties we dat willen bewerkstelligen. Bijvoorbeeld door het verlagen van vaste lasten en het verlagen van de energierekening, of door de toegang tot gemeentelijke inkomensondersteuning makkelijker te maken. We moderniseren de GelrePas en laten die beter aansluiten op de behoefte van onze inwoners. Het zijn slechts enkele voorbeelden van acties die we inzetten. Met als één doel: geen Arnhemmers in armoede.

Ronald Paping
Wethouder gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

VOORWOORD	3
HOOFDSTUK 1: DE WEG UIT ARMOEDE, WERKEN AAN PERSPECTIEF	5
1.1 Wat voor ons ligt	5
1.2 De leeswijzer	6
HOOFDSTUK 2: HET ARMOEDEVRAAGSTUK IN ARNHEM NADER BEKEKEN	7
2.1 Hoe wij armoede zien	7
2.2 Armoede in Arnhem in cijfers uitgedrukt	7
HOOFDSTUK 3: WAAR STAAN WE VOOR EN WAT WILLEN WE BEREIKEN	9
3.1 Waar staan we voor	9
3.2 Wat willen we bereiken	10
I. Alle Arnhemmers hebben hun financiële basis op orde	10
II. Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede	10
III. Arnhem doorbreekt generatie-armoede	10
3.3 Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners	11
HOOFDSTUK 4: DE UITVOERING IN BEELD GEBRACHT	13
4.1 Acties op: Alle Arnhemmers hebben de financiële basis op orde	13
4.2 Acties op: Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede	16
4.3 Acties op: Arnhem zet in op het doorbreken van generatiearmoede	18
4.4 Acties op: Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners	20
HOOFDSTUK 5: FINANCIËN EN MONITORING	22
5.1 Financiën	22
5.2 Monitoring	23
Bijlage 1: Het proces	24
Bijlage 2: Inzicht in de armoedeproblematiek in Arnhem	25
Bijlage 3: Samenvatting Minima-effectrapportage Arnhem (Nibud, 2019)	29
Bijlage 4: Gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning	34
Bijlage 5: Toelichting vernieuwing GelrePas	35
Bijlage 6: Beeldplaat Arnhemse armoedeaanpak	38
Bronvermelding	39

1 De weg uit Armoede, werken aan perspectief

1.1 Wat voor ons ligt

In Arnhem zijn relatief veel inwoners die de financiële basis niet op orde hebben. Veel van deze inwoners kennen daarnaast ook nog vraagstukken, zoals schulden, gezondheidsproblemen, niet aan het werk zijn, opvoedingsvraagstukken. Deze problemen kunnen elkaar in de greep houden, maar elkaar ook versterken. Om deze problemen te voorkomen en op te lossen, moeten we op veel terreinen aan de slag.

Armoedebestrijding is er daar één van en tegelijkertijd een hele belangrijke. De gemeente Arnhem heeft samen met haar strategische partners al veel, en op onderdelen met succes, geïnvesteerd. Zo blijkt uit de Nibud effectrapportage dat inwoners van Arnhem ruimhartig financieel ondersteund worden en een goed vangnet aanwezig is. Daarnaast wordt flink geïnvesteerd in het aanbod op gelijke kansen voor kinderen die opgroeien in een gezinssituatie waar financiële zelfstandigheid minder vanzelfsprekend is.

We zijn er echter nog lang niet. Het aantal inwoners dat (langdurig) moeilijk kan rondkomen, en daardoor afhankelijk is van hulp, blijft nog steeds toenemen. Ook zien we dat het in bepaalde delen van de stad niet goed gaat en de problematiek daar steeds verder toeneemt. Andere wijken vragen aandacht om erger te voorkomen. Het aantal mensen dat een beroep doet op inkomensondersteuning binnen Arnhem blijft onverminderd groot en de kans dat dit zal stijgen, vanwege het Covid-19 virus, is groot. En als gekeken wordt naar de totale uitgaven in het sociale domein dan zijn deze relatief hoog ten opzichte van andere gemeenten, waarbij de inzet op dit moment vooral curatief is. Arnhem zet de middelen nog te weinig in op voorkomen van financiële problemen.

Op alle fronten zijn we aan de slag om de problemen samen aan te pakken. Dit doen we door het vormgeven van een nieuwe visie op het sociale domein en een goed aangescherpte uitvoering. Verder hebben we de afgelopen jaren fors ingezet om een verandering zichtbaar te maken waarbij minder inwoners afhankelijk zijn van een uitkering en aan het werk gaan. Belangrijke keuze hierbij is het zorgen voor nabijheid, zowel in de wijken, maar ook door naast onze inwoners te staan en te zien wat nodig is. Nu is het de tijd om na te gaan welke aanscherpingen in de ondersteuning van mensen in armoede nodig en daadwerkelijk ook zinvol zijn. Om op deze manier bij te dragen aan het doorbreken van het armoedevraagstuk in de gemeente Arnhem, de tweedeling in de stad te verminderen en de kansengelijkheid te vergroten.

Impact Coronacrisis

Het Covid-19 virus (Corona) en de maatregelen die nodig zijn om ons tegen het virus te beschermen gaan een forse impact hebben op onze stad. Onzeker is hoe hard en wanneer we (financieel) getroffen worden. Het SCP¹ geeft aan dat de sociale impact groot is voor kwetsbaren en ouderen. Ook zullen jeugdigen flink worden getroffen, waaronder studenten en kinderen uit kwetsbare gezinnen. Flexkrachten en zelfstandig ondernemers worden, ondanks tijdelijke noodmaatregelen, hard getroffen. Het rapport van de werkgroep Sociale impact van de Coronacrisis benoemt drie groepen mensen met een (vergrote) financiële kwetsbaarheid:

1. Mensen die voor de crisis al in armoede leefden en/ of schulden hadden;
2. Mensen die door de crisis in zwaar weer zijn gekomen;
3. Mensen die nu nog geen problemen hebben of denken te hebben (maar straks wel).

Na aanleiding van alle berichtgeving verwachten we dat meer aanspraak gemaakt zal worden op de regelingen en voorzieningen rondom de inkomensondersteuning. Dit heeft zeer waarschijnlijk invloed op het financiële budget van de gemeente Arnhem.

¹ Sociaal en Cultureel Planbureau

1.2 De leeswijzer

In hoofdstuk 2 leest u waar het eigenlijk over gaat in Arnhem. In hoofdstuk 3 leest u wat de Arnhemse kernopgave en ambities zijn om de armoedeproblematiek aan te pakken. In dit hoofdstuk leest u ook over de integrale benadering van het probleem en welke waarden worden gehanteerd. In hoofdstuk 4 wordt de uitvoeringsagenda in beeld gebracht. In hoofdstuk 5 gaan we in op financiën en monitoring. Het proces dat doorlopen is om deze nota tot stand te laten komen, treft u in Bijlage 1.

2 Het armoedevraagstuk in Arnhem nader bekeken

2.1 Hoe wij armoede zien

Armoede is in de kern 'het structureel niet kunnen rondkomen door een te kort aan financiële middelen', waarbij voor een langere periode te weinig financiële middelen beschikbaar zijn voor een 'niet-veel-maar-toereikend budget' (SCP, 2019). Veelal als gevolg van een (langdurig) laag inkomen en/of problematische schulden. Armoede is echter niet alleen financiële schaarste. Armoede is, voor inwoners die het betreft, ook vooral een situatie met onvoldoende kansen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, op een krachtig sociaal netwerk en op onvoldoende kennis en vaardigheden. Armoede gaat bovendien regelmatig samen met vraagstukken op het gebied van zorg en welzijn.

Niet-veel-maar-toereikend budget

Het minimale budget voor onvermijdelijke en zeer wenselijke uitgaven. Het betreft de minimale uitgaven van een zelfstandig huishouden aan basale zaken als voedsel, kleding, wonen, verzekeringen, persoonlijke verzorging en de minimale kosten van ontspanning en sociale participatie

(SCP, 2019).

Brede kijk op Armoede

Een situatie waarin sprake is van onvoldoende materiële, culturele en sociale middelen, waardoor mensen zijn uitgesloten van een levensstandaard die in de samenleving waarin men woont als minimaal wordt gezien."

Definitie Europese Unie

De dynamiek van armoede wordt tegenwoordig ook gezien en zorgt vaak voor een neerwaartse spiraal en het in standhouden van de situatie. Dit komt doordat leven in armoede meestal leidt tot chronische stress. Mensen verliezen daardoor vaak het overzicht over de lange termijn, waardoor keuzes gemaakt worden voor de korte termijn. Dit zijn achteraf gezien meestal niet de beste keuzes om uit de situatie te komen. Daarbij geven ouders, die in armoede leven, vaak onbedoeld en ongemerkt armoede aan hun kinderen door.

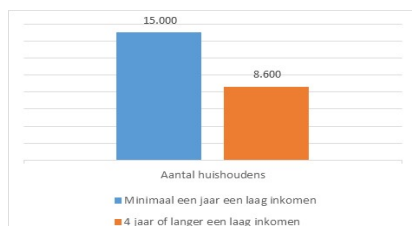
2.2 Armoede in Arnhem in cijfers uitgedrukt

Afhankelijk van definitie² hebben 15.000 tot 17.000 Arnhemse huishoudens een laag inkomen, waardoor zij een groot risico lopen om in een armoedesituatie te verkeren. Soms gaat dit gepaard met schulden en vaak met gezondheidsproblemen. We constateren dat het risico op armoede in Arnhem nog steeds toeneemt. We zien dat het niet alleen gaat om huishoudens met een uitkering. Het gaat - voor een kleiner deel - ook om werknemers en zelfstandigen. We zien bevestigd dat nog steeds ruim 5.000 Arnhemse kinderen opgroeien in een gezin met een laag inkomen met gevolgen voor hun ontwikkeling. Het risico op armoede komt in sommige wijken aanmerkelijk meer voor dan in andere wijken. In deze wijken zien we ook dat de sociaal culturele en gezondheidsaspecten van armoede het meest voorkomen.

² 120% resp. 130% van de bijstandsnorm

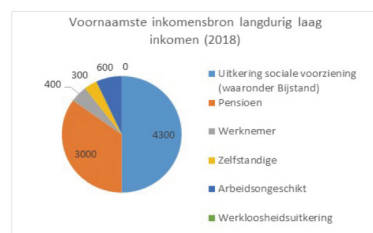
1 op de 5

Arnhemse huishoudens
heeft minimaal een jaar
een laag inkomen*. **1 op 8** minimaal 4 jaar

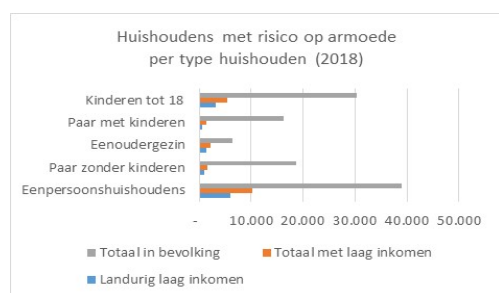

* 120% van de bijstandsnorm

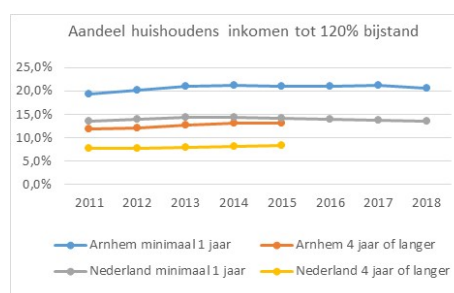
50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een '**uitkering sociale voorziening**' als voornaamste inkomensbron.

Minimaal 4700 Arnhemse kinderen Groeien op in financiële schaarste.

Langdurig risico op armoede groeit

Bijna alle onderzochte huishoudtypen kunnen met gebruik van de voorzieningen

Rondkomen

Voor zowel de basiskosten als de kosten voor sociale participatie. **

Paren met twee oudere kinderen

kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet bekostigen. Voor alleenstaanden < 65 is de bestedingsruimte klein.

Malburgen Oost-Zuid
(39%)

Presikhaaf West
(35%)

Risico armoede het grootst in

Geitenkamp (40%)

Arnhemse Broek (32%)

Klarendal (30%)

** Minimaaleffectrapportage Nibud, 2019 (bijlage 3). Hierbij is uitgegaan van alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd (Nibud), een pakket voor sociale participatie volgens het SCP, geen schulden en het gebruik van alle landelijke en Arnhemse armoederegelingen.

Bijlage 2 biedt aanvullende informatie

3 Waar staan we voor en wat willen we bereiken?

3.1 Waar staan we voor

Wij zien een stad voor ogen waar in Arnhemmers actief, vrij en zelfstandig deelnemen aan de samenleving. De Arnhemmer heeft daarbij perspectief op een goede en gezonde toekomst. Ze kunnen zichzelf voorzien in eigen levensonderhoud en hebben regie over hun eigen leven. Hierbij hanteren wij de volgende waarden:

Waarden	Toelichting
Medemenselijkheid en zorgzaamheid	We zijn outreachend bij het vermoeden van (financiële) problemen en proberen te voorkomen dat inwoners de grip op hun leven verliezen. We zorgen voor elkaar en we staan naast onze inwoners. Zoals dit ook is verankerd in de Grondwet (artikel 19 en 20).
Zelfstandigheid	We willen zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners onze ondersteuning nodig hebben. Onze ondersteuning is duurzaam en gericht op het vergroten van de eigen kracht, het netwerk en de mogelijkheden van een inwoner om op deze manier te komen richting (financiële) zelfstandigheid en meedoen. Ook (duurzame) nazorg is hierbij belangrijk.
Bestaanszekerheid	We bieden de inwoners een realistisch perspectief door te zorgen voor een toereikend en stabiel inkomen en een activerende aanpak die leidt tot (naar vermogen)participeren. Hierbij houden we rekening met de onderliggende gedragsbepalende factoren.
Wederkerigheid	We zijn goed voor onze inwoners, maar verwachten tegelijkertijd toewijding van onze inwoners om in de ondersteuning ook de problemen zelf proberen op te lossen dan wel dat gemaakte afspraken worden nagekomen.
Vertrouwen en gelijkwaardigheid	We sluiten aan bij de behoefte en uitgangspositie van de inwoner, waarbij we ons richten op een positieve aanpak en niet (ver)oordelen. We laten de verantwoordelijkheid zo veel mogelijk bij de inwoner, zodat de eigen regie wordt behouden. We hebben vertrouwen in elkaars aanpak. We realiseren ons dat in het geval van armoede “weten nog geen doen is ³ ”. We hebben een realistisch perspectief op de situatie waar onze inwoner zich in bevindt.
Samenwerking	We benaderen vraagstukken rondom armoede integraal zowel op inhoud als in de aanpak om te komen tot duurzame oplossingen. Dit doen we in samenspraak met inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en over beleidsterreinen heen.
Oplossingsgericht	We investeren alleen in datgene wat voor een inwoner écht nodig is om duurzaam uit de armoedesituatie te komen. We denken hierbij in kansen en mogelijkheden. We leveren maatwerk als de situatie daarom vraagt en zijn we niet bang om ongelijke gevallen ongelijk te behandelen. We zijn daarin voorspelbaar, betrouwbaar en navolgbaar.
Doelmatigheid	Bij alles wat wij doen: de principes van eenvoud en doeltreffendheid staan voorop. We richten processen zo doelmatig mogelijk in, zodat de toegang tot en de aanvraag van gemeentelijke regelingen, hulp en ondersteuning eenvoudig, begrijpelijk en makkelijk zijn. We stemmen af op het niveau van de inwoner en zijn aanwezig op vindplekken. We monitoren onze dienstverlening en stellen deze dienstverlening en beleid bij daar waar nodig.

³ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen. Een realistische perspectief op redzaamheid.

3.2 Wat willen we bereiken

De gemeente Arnhem heeft de volgende drie ambities om armoede te voorkomen, te bestrijden als wel haar inwoners perspectief te bieden en te activeren naar vrijer en zelfstandiger bestaan.

I. Alle Arnhemmers hebben hun financiële basis op orde

Elke inwoner van Arnhem heeft voldoende inkomsten om te kunnen voldoen in zijn /haar basislevensonderhoud en mee te kunnen doen in de samenleving. Hierbij gaan we uit van het 'Niet veel maar toereikend budget.'

- Zoveel mogelijk Arnhemmers hebben voldoende inkomen uit betaald werk;
- Vroegtijdige signalering van financiële armoede;
- Verlaging van de kosten voor minima;
- Een effectief, eenvoudig, laagdrempelig tijdelijk financieel vangnet voor het geval de basis niet op orde is;
- Voorkomen en aanpakken van schulden;
- We laten niet zomaar los en bieden (duurzame) nazorg.

II. Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede

Een lang tekort werkt door op alle leefgebieden en op het hebben van beperkte financiële reserves. In Arnhem zetten we in op een verkorting van de periode waarin onze inwoners langdurig moeten rondkomen van een laag inkomen door inwoners perspectief te bieden.

- Vroegtijdig signaleren en voorkomen van een langdurig laag inkomen;
- In te zetten op ontwikkeling en (activerend) werk;
- Zetten ons instrumentarium daar waar kan in als springplank;
- Versterken van kansrijk netwerk (verbinden en ontmoeten);
- Aandacht voor combinaties van (zorg)vraagstukken en wat dat van ons vraagt;
- Samenwerken vanuit al onze beïnvloedingsmogelijkheden: sport, onderwijs, wijken, zorg, cultuur;
- We laten niet zomaar los en bieden (duurzame) nazorg;
- Inwoners hebben een stem!

III. Arnhem doorbreekt generatie-armoede

Ouders geven armoede ongemerkt en onbedoeld door over op hun kinderen. Door armoede in gezinnen aan te pakken, maar bovenal kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen op hetzelfde niveau als andere kinderen, kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het realiseren van minder maatschappelijke achterstand en een betere uitgangspositie voor participatie voor kinderen die in een armoedesituatie opgroeien.

- Meer onderwijskansen voor kinderen en jongeren;
- Stimuleren van een gezonde leefstijl;
- Investeren in laagdrempelig aanbod Sport en cultuur;
- Begeleiding van ouders waar nodig.

3.3 Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners

Omdat armoede niet op zichzelf staat en vaak ook andere vraagstukken in het sociale domein versterkt, kunnen we het armoedevraagstuk in onze stad nooit solitair bestrijden. We zullen met vereende krachten, vanuit ons gemeentelijk huis én samen met onze partners, in moeten zetten op een langdurige en niet-aflatende inspanning.

We

- Zetten ons als gemeente vanuit alle beleidsvelden waar we het verschil kunnen maken maximaal in om samenwerkend tot andere resultaten voor onze stad te komen. Sport, onderwijs, energie, zorg, werk en zo meer.
- Werken op wijkniveau. Dicht bij de Arnhemmers, op de plek waar zij wonen. Hier verbinden de gebiedsteams Werk en Inkomen, de sociale wijkteams en de teams leefomgeving vraagstukken aan oplossingen op maat.
- Kunnen niet zonder goede samenwerking met onze belangrijke maatschappelijke partners die samen met ons aan deze opgave werken.
- Willen voortdurend van onze inwoners (jong en oud) weten wat zij ervaren en wat beter kan.

4 De uitvoering in beeld gebracht

In dit hoofdstuk beschrijven we de acties die we gaan uitvoeren om bovenstaande ambities te realiseren. We geven per ambitie weer waar we samen met andere beleidsterreinen optrekken en welke acties concreet vanuit de armoedeaanpak worden opgepakt. Sommige acties zijn al in gang gezet, sommige zijn op korte termijn realiseerbaar en sommige acties vragen verdere verkenning dan wel onderzoek.

Bij de realisatie van deze uitvoeringsagenda houden we rekening met de impact die ontstaat door Covid-19.

4.1 Acties op: Alle Arnhemmers hebben de financiële basis op orde

Iedereen kan financiële problemen krijgen. Deze situatie willen we niet te lang laten duren. Hierom zetten we in op het vroeg signaleren van de situatie en het voorkomen van erger door zorg te dragen van een optimale ondersteuning. Dit doen we door te focussen op het optimaliseren van de toegang tot de ondersteuning en dat iedere inwoner voldoende inkomsten heeft. Zodra er rust is in de financiële situatie ontstaat er vaak ook ruimte voor perspectief en activering.

4.1.1 Verbindende acties richting vergroten financiële zelfstandigheid

Binnen de gemeente Arnhem wordt, vanuit verschillende beleidsterreinen (schulden, armoede, werk), breed ingezet bij de inwoner op het bereiken van financiële zelfstandigheid (schulden, armoede, werk). In de uitvoeringsagenda Schuldienstverlening is deze brede inzet vertaald naar concrete acties.

We trekken samen op in:

Verbindende acties richting bereiken van financiële zelfstandigheid (Uitvoeringsagenda Schuldienstverlening)	Nr.
Passend preventief aanbod voor kinderen tot en met 18 jaar	1
Aansluiten bij de landelijke week van het geld	2
Heldere communicatie door de gemeente, in de volle breedte	3
Het vergroten van het bereik Startpunt Geldzaken	4
Samenwerking externe initiatieven	5
Extra inzet op communicatie in verband met de coronacrisis	8
Extra inzet op budgetchecks in verband met de coronacrisis	9
Stroomlijnen van de toegang voor financiële vragen	11
Intensivering ondersteuning laaggeletterden	14
Signalering en verwijzing door ketenpartners	17
Signalering en verwijzing door werkgevers	18
Arnhemse aanpak Energie-armoede	19

4.1.2 Acties gericht op financiële basis op orde vanuit de armoedeaanpak

A. Vergroten toegang tot en gebruik van (inkomens)ondersteuning en voorzieningen	
Context	Het indienen van gemeentelijke of landelijke aanvragen staat niet bekend als makkelijk of gebruikersvriendelijk. Inwoners geven dan ook aan dat zij vaak 'door de bomen het bos niet meer zien'. Zo moeten ze bijvoorbeeld meerdere keren hun persoonsgegevens aandragen of weten ze niet waar ze moeten zijn. Dit weerhoudt hen om (inkomens)ondersteuning en voorzieningen aan te vragen.
Resultaat	✓ We vereenvoudigen - vanuit het perspectief van de inwoner - de toegang en het proces tot de aanvraag van regelingen en voorzieningen voor gemeentelijke (inkomens)ondersteuning. ✓ In onze communicatie en dienstverlening nemen we de landelijke ondersteuningsmogelijkheden goed mee. ✓ We vergroten het bereik en kunnen zo gericht mogelijk ondersteuning bieden. ✓ Inwoners kunnen op één plek terecht (digitaal - telefonisch - fysiek). ✓ Betere informatievoorziening over mogelijkheden (inkomens)ondersteuning en voorzieningen bij (informele) vindplaatsen en ketenpartners.
Planning Trekker	Deze actie sluit in elk geval aan bij actie 3,4 en 11 uit de uitvoeringsagenda Schulddienstverlening. Start 2020 - doorloop 2021 Gemeente Arnhem

B. Ontwikkelen een GelrePas 2.0	
Context	De GelrePas is een belangrijke basisvoorziening in ons armoede- instrumentarium. We willen meer gebruik van de pas en optimale efficiency. Tegelijkertijd laten we het aanbod op de GelrePas meer aansluiten op de behoefte van onze inwoners. We hebben daarbij ook specifiek oog voor kinderen, jongeren en gezinnen met kinderen. Daarnaast willen we zoveel mogelijk verschillende vergoedingen voor participatie onderbrengen in de pas. Dat maakt het geheel van regelingen voor de inwoner overzichtelijker. Gezinnen kunnen met een inkomen tot 130% gebruik maken van de pas en overige inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm. Zie bijlage 4 voor een uitgewerkte toelichting.
Resultaat	De vernieuwde GelrePas heeft als doel: ✓ Versterken van de inkomensondersteuning; ✓ Stimuleren van sociale participatie en activering; ✓ Kosten voor inwoners te verlagen.
Planning Trekker	Aanvang 2021 operationeel. Gemeente Arnhem Samen met regiogemeenten, stichting Leergeld, Sportbedrijf, Rozet, Jeugdfonds Sport en Cultuur

C. Verlagen van de vaste lasten: inzet energie-armoede en Woondeal	
Context	De vaste lasten voor wonen zijn een grote kostenpost voor inwoners met een laag inkomen. Vaak meer dan 50% van het inkomen. Wanneer het ons lukt de lasten omlaag te krijgen, hebben we (na investering) een structureel effect. Hiervoor zien we in elk geval in komende tijd twee mogelijkheden. Via de woondeal gaan we meer betaalbare woningen realiseren. Daarnaast richten we ons op een specifiek deel van de vaste lasten: de energierekening. Het zijn vanuit de opgave van energietransitie vaak juist de groepen met een lager inkomen die minder snel de stappen (kunnen) zetten naar verduurzamingsmaatregelen. Voor de aanpak energie-armoede richten we op huishoudens die meer dan 10% van hun inkomen kwijt zijn aan de energierekening. We gaan hier dus gericht aan de slag om meerdere vliegen in een klap te vangen: - verduurzaming - lagere vaste lasten - energietransitie versterkt de tweedeling in de stad niet - een extra mogelijkheid om intensief in contact te komen met Arnhemmers (vindplaats)
Resultaat	✓ Aanpak energiearmoede: vaste lasten voor energie verlagen, verduurzaming door de hele stad en inzet Energiebank; ✓ Meer betaalbare (huur- en koop) woningen door de Woondeal; ✓ Vergroten van de kernvoorraad bij corporaties; ✓ Zorgen dat de woningcorporaties de huurkosten niet hoger dan de tweede aftoppingsgrens in rekening brengen voor deze inwoners. ✓ Verdere stimulering van de Arnhem-Oost aanpak.
Planning	Start 2020 - doorlopend.
Trekker	De Energiebank is van start gegaan. Gemeente Arnhem

D. Inzet op resultaten van het convenant Beschermingsbewind	
Context	In het belang van de best passende dienstverlening aan Arnhemmers met financiële problemen hebben we afspraken gemaakt met inmiddels ongeveer 15 bewindvoeringskantoren. We hebben afspraken over kwaliteit, continuïteit, door- en uitstroom en vooral de best passende vorm van ondersteuning aan onze (financieel kwetsbare) inwoners bevestigd in een samenwerkingsconvenant. Belangrijk onderdeel van de samenwerkingsafspraken is dat bewindvoerders bij schuldbewinden zorgen voor een snelle en goede doorgeleiding naar een traject Schulddienstverlening, waarmee de inwoner (weer) perspectief krijgt op een schuldevrije toekomst. Wij verstrekken de verwijzers in de stad een lijst met onze convenantpartners en doen een dringend beroep op hen om deze kantoren onder de aandacht te brengen bij de inwoners, als beschermingsbewind geïndiceerd is.
Resultaat	✓ Met deze actieve benadering willen wij Arnhemmers een goede kwaliteit en best passende vorm van beschermingsbewind en ondersteuning bij financiële problemen bieden.
Planning	Monitoring in het eerste jaar en mogelijk bijsturing.
Trekker	Gemeente Arnhem

E. Landelijk aandacht vragen voor inkomen bestaanszekerheid	
Context	Inkomenspolitiek wordt landelijk bepaald. Lokaal hebben wij van doen met de ervaringen in de praktijk. Daar waar we lokaal stagneren en het rijk aan zet is om veranderingen in de positie van onze Arnhemmers te brengen, zorgen we dat dit onder de aandacht komt.
Resultaat	✓ We maken inzichtelijk waar onze inwoners t.o.v. het landelijk beleid tegen aanlopen en welke kansen er zijn om dit op te lossen; ✓ We leggen verbinding met de strategische agenda van de G40; ✓ We doen dit in samenwerking met andere gemeenten en de VNG.
Planning	Start 2020 - Doorlopend
Trekker	Gemeente Arnhem

4.2 Acties op: Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede

4.2.1 Verbindende acties richting voorkomen en beperken van (langdurige) armoede

In Arnhem is langdurige armoede relatief veelvoorkomend. We zien namelijk een samenhang met de tijd dat een deel van de Arnhemmers in een uitkeringspositie zit.

Om langdurige armoede te doorbreken, zetten we vol in om onze inwoners richting (betaald) werk te krijgen; mee te laten doen in de samenleving (sociale activering); schulden te voorkomen en te bestrijden; en de samenhang met andere vraagstukken in beeld te krijgen en op te lossen (bijvoorbeeld zorg).

De acties die we daarin gezamenlijk ondernemen worden in onderstaande tabel kort benoemd.

Verbindende acties voorkomen en beperken langdurige armoede (armoede - schulden - werk - zorg)	Nr.
Programmaplan Doorbraak naar Werk: Participatieronde, Human Capital Agenda, Inclusieve arbeidsmarkt, Social Return on Investment	d.d. 3 juli 2019
Programma 'Zorg Dichterbij'	-
Herijking Sociale Basis (Welzijn): gericht op ontmoeten, verbinden	d.d. juni 2020
Gezond en Fit	d.d. maart 2020
Uitvoeringsagenda schulddienstverlening:	d.d. juni 2020
• Sociaal Hospitaal Doorbraakmethode	6
• Intensivering ondersteuning laaggeletterden	14
• Signalering en verwijzing door ketenpartners	17
• Signalering en verwijzing door werkgevers	18

4.2.2 Acties gericht inzetten van instrumentarium van uit de armoedeaanpak

F. (Inkomens)ondersteuning en voorzieningen gericht op perspectief en activering	
Context	Wij zorgen voor mensen die onze zorg nodig hebben. Tegelijkertijd willen we dat onze inwoners duurzaam uit de armoedesituatie komen. In andere gemeenten zien wij dat inkomensvoorzieningen niet alleen als vangnet dient, maar ook gericht wordt ingezet als stimulans en springplank. Ook wij willen onze inkomensondersteuning en voorzieningen op die manier gaan inzetten.
Resultaat	De gemeentelijke armoederegelingen worden meer flexibel, meer op maat en meer gericht ingezet. ✓ We gaan de regelingen overzichtelijker vormgeven. ✓ We gaan regelingen en bedragen, zoals de IIT, aanpassen op de Minimaffectrapportage (MER). ✓ We willen vanuit de Bijzondere Bijstand beter aansluiten bij het leveren van maatwerk. We onderzoeken of een bijdrage mogelijk is, meer afhankelijk van de persoonlijke situatie en de ambitie van de inwoner/het huishouden. ✓ We benutten de mogelijkheden voor incidentele ondersteuning bij bepaalde levensgebeurtenissen of armoedeval, gericht op zelfredzaamheid. ✓ Daarnaast onderzoeken we op welke wijze kwetsbare inwoners, die wellicht zelf nooit zelfredzaam zullen zijn, structurele en duurzame ondersteuning kunnen krijgen.
Planning	Op onderdelen vraagt dit om een Raadsbesluit. In het eerste kwartaal van 2021 komen we met een concreet voorstel.
Trekker	Gemeente Arnhem

G. Inzet Werken Loont	
Context	Momenten waarop veranderingen in het leven plaatsvinden die effect hebben op de inkomenssituatie kunnen we zien als 'risico-momenten'. Zeker voor mensen met een laag inkomen. Van belang dus dat wij inzetten op het wegnemen van drempels (zorgen) en bijdragen aan het zo soepel mogelijk verlopen van overgangen. Rond een drietal sleutelmomenten (aanvraag uitkering, stap naar (deeltijd)werk en uitstroom uit de bijstand) ondersteunen wij inwoners extra bij veranderingen in hun inkomen. We maken met de inwoner een nieuw financieel overzicht en zorgen dat de inwoner bewust is van de consequenties van deze financiële wijzigingen. Dit doen wij samen met partners in de stad. Bij parttime werk kan Surplus worden ingezet om onzekerheid door teveel betaalmomenten te voorkomen en bij uitstroom uit de uitkering kan de inwoner nog 6 maanden voor terecht bij de regisseur voor vragen. Daarnaast verkennen we verder welke mogelijkheden (in combinatie met bovenstaande actie) er zijn om stappen richting werk lonend te laten zijn.
Resultaat	✓ Wegnemen van drempels; ✓ Vergroten van succes bij 'overgangen'; ✓ Stimulans.
Planning Trekker	Eind 2020 is inzet gerealiseerd. Gemeente Arnhem

H. Investeren in kansrijk netwerk	
Context	Het gebrek aan sociale en maatschappelijke integratie van inwoners, die financiële problemen hebben, belemmert hen uit armoede te komen en beter met armoede te kunnen omgaan, omdat er geen (emotionele of financiële) hulp of steun uit het netwerk wordt ervaren. Het helpen van elkaar wordt als waardevol ervaren.
Resultaat	✓ Stimuleren en vergroten van het bereik van de steun van familie, vrienden, burens, wijk- en lokale initiatieven; ✓ Inzetten op sterke sociale infrastructuur in de wijken die kwetsbaar zijn; ✓ Faciliteren van voldoende (informele) ontmoetings- en vindplekken.
Planning Trekker Toelichting	Start als de notitie Herijking sociale basis vastgesteld is. Gemeente Arnhem Inwoners in een (langdurige) armoede situatie hebben vaak geen goed functionerend netwerk waarin zij hulp kunnen opbouwen en benutten. Investeren in dit zogenaamde sociaal kapitaal is dan ook belangrijk als het gaat om hulp en activering. Daarom gaan we sterker inzetten op sociale infrastructuur in de wijken die kwetsbaar zijn. Bijvoorbeeld door te zorgen voor voldoende ontmoetingsplekken en het faciliteren van initiatieven van bewoners.

4.3 Acties op: Arnhem zet in op het doorbreken van generatiearmoede

4.3.1 Verbindende acties bij het doorbreken van generatiearmoede

Een kind dat in een gezin met geldzorgen/ armoede opgroeit, heeft een grotere kans om op latere leeftijd in een vergelijkbare situatie terecht te komen. Dit komt mede doordat ouders in een dergelijke situatie niet in staat zijn om kinderen voldoende te begeleiden. Kinderen hebben als gevolg daarvan meer kans op bijvoorbeeld slechte gezondheid, ontwikkeling, multi-problematiek. Door kinderen gelijke kansen te bieden, hun ouders tijdig te bereiken en te ondersteunen, kunnen we deze vicieuze cirkel doorbreken.

In onderstaand tabel staan de acties weergegeven die we gezamenlijk organiseren:

Samenhangende acties doorbreken generatiearmoede (Armoede - Schulden - Werk)	Nr.
Programmaplan Doorbraak naar Werk	d.d. 3 juli 2019
Herijking Sociale Basis (Welzijn): gericht op ontmoeten, verbinden	d.d. juni 2020
Gezond en Fit	d.d. maart 2020
Landelijk programma Kansrijke start	-
Beleid Jeugdzorg	In ontwikkeling
Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening:	d.d. juni 2020
• Sociaal Hospitaal Doorbraakmethode	6
• Jongeren	1, 2

4.3.2 Actie aanpassen en gerichte inzet instrumentarium vanuit de armoedeaanpak

I. Aanpassen schoolkostenregeling	
Context	Hoewel sommige scholen een goed voorbeeld zijn, blijkt de huidige schoolkostenregeling onvoldoende effectief bij het terugdringen van de schoolkosten en bij het bespreekbaar maken van het thema armoede in vooral het Voortgezet Onderwijs. Om gezinnen financieel beter te kunnen ondersteunen bij de toenemende schoolkosten, overwegen we daarom om met ingang van het schooljaar 2021 - 2022 de huidige regeling om te vormen tot een meer individuele regeling binnen bij de nieuwe GelrePas. Op deze manier krijgen de ouders meer keuzevrijheid waaraan ze het budget voor de schoolkosten aan uit kunnen geven. Het budget van de huidige Schoolkostenregeling voegen wij toe aan het budget GelrePas. Waar nodig adviseren wij gezinnen, in samenwerking met Stichting Leergeld om een goede keuze te maken bij de inzet. Samen armoede bestrijden betekent ook een goede samenwerking tussen de school, ouders en kinderen. Leerkrachten signaleren veel en zien wat kinderen nodig hebben. Zij kunnen laagdrempelig in gesprek met kinderen en hun ouders. De school kan zich inzetten om de schoolkosten beheersbaar te houden en voor laagdrempelige huiswerkbegeleiding. We gaan vanuit de portefeuille armoede en onderwijs, samen met Stichting Leergeld met de scholen en vooral met het Voortgezet Onderwijs, in gesprek over de mogelijkheden waarop zij ouders en kinderen kunnen informeren over hulp en ondersteuning. Ook het geven van financiële voorlichting aan kinderen is een onderdeel.
Resultaat	✓ Stimuleren van gelijke kansen op ontwikkelen en meedoen in het onderwijs; ✓ Kosten voor gezinnen verlagen.
Planning Trekker	Met ingang van schooljaar 2021-2022 onderbrengen in de GelrePas. Gemeente Arnhem i.a.m. Leergeld

J. Gerichte aanvulling voor gezinnen met kinderen in het VO

Context	Uit de minimaffectrapportage (MER) blijkt dat bijna alle onderzochte huishoudtypen voldoende inkomen hebben om de noodzakelijke basiskosten voor levensonderhoud en kosten om mee te kunnen doen, kunnen betalen. De uitzondering hierop is het tweeoudergezin waarvan de kinderen naar het Voortgezet Onderwijs gaan. Zij kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet betalen. Afhankelijk van het inkomensniveau komt het gezin meer of minder tekort. Dit tekort wordt veroorzaakt door het landelijke beleid. Vooral wanneer dit tekort langdurig is, ontstaat een zeer kwetsbare situatie.
Resultaat	✓ We gaan gezinnen met een laag inkomen van 3 jaar of langer extra compenseren via de Individuele Inkomens Toelage (IIT).
Planning Trekker	Hiervoor is een Raadsbesluit nodig. We komen met een uitgewerkt voorstel, zie ook actie F. Gemeente Arnhem

K. Doorontwikkeling Kansrijk Opgroeien bij inzet op gelijke kansen

Context	Kansrijk Opgroeien is een samenstel van programma's die in de Arnhemse wijken zijn opgezet om extra ondersteuning te bieden aan Arnhemse kinderen in de leeftijd van 0-18 jaar die opgroeien in gezinnen met een langdurig laag besteedbaar inkomen (tot 130% van het sociaal minimum). De programma's zijn vormgegeven als een structurele, mensgerichte aanpak en kenmerken zich door een preventieve insteek, in die zin dat Kansrijk Opgroeien een bijdrage levert aan het doorbreken van de vicieuze cirkel van generatie armoede. Daarbij worden ook de partners in de wijk betrokken die zich al tot de kinderen verhouden, zoals scholen, Rijnstad, Pactum, Sportbedrijf, Rozet, jeugdartsen, het Consultatiebureau, etc. en uiteraard ook de sociale wijkteams. Thema's hebben bij voorkeur betrekking op leefgebieden waar kinderen in armoede het meeste risico hebben om met een achterstand geconfronteerd te worden: onderwijs, gezonde leefstijl, participatie en de gezinssituatie (opvoeding). Naast deze programma's op wijkniveau kent Kansrijk Opgroeien ook een stedelijk onderdeel. We zijn nu in de fase beland dat verkend kan worden of programmaonderdelen die zich op wijkniveau bewezen hebben zich lenen voor een wijkoverstijgende inzet.
Resultaat	✓ Inventarisatie van de verschillende programma's binnen Kansrijk Opgroeien op wijkniveau. ✓ Verkenning van de mogelijkheden voor een bredere, wijkoverstijgende inzet van de programmaonderdelen die positief uit de hiervoor genoemde inventarisatie naar voren komen.
Planning Trekker	2021 TLO

4.4 Acties op: Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners

Vanuit het perspectief van de inwoner vraagt de aanpak erom dat we de oorzaken en gevolgen van zijn of haar armoedesituatie integraal bezien en op maat tegemoet treden. Dit werd ook zichtbaar in de voorgaande actie. Hierom zien we toe dat de integrale armoedeaanpak ook samen met onze partners en inwoners verder wordt doorgevoerd.

L. Gebiedsgerichte sturing en wijkgerichte aanpak	
Context	Onze wijken zijn erg belangrijk in de aanpak van de armoedevraagstukken. Hier wonen de Arnhemmers, hier is bij uitstek de samenhang van vraagstukken zichtbaar. W&I, SWT en TLO staan in directe verbinding met de inwoners in de wijk. Ze weten hierdoor wat de wijk en de inwoner nodig heeft en kunnen op deze manier, vanuit hun gebied, een belangrijke rol innemen bij de samenwerking met het uitgebreide (armoede)netwerk van partners. Gezamenlijk vormen zij de eerste schil in de armoedeaanpak. Op gebiedsniveau worden doelstellingen, die aansluiten bij wat Arnhem wil bereiken, geformuleerd en vertaald naar de wijkgerichte aanpak. Niet elke wijk krijgt dan dezelfde kleur. We zetten onder meer in op: • Intensivering van de samenwerkingsdriehoek tussen de Teams Leefomgeving (TLO), Sociale Wijkteams (SWT) en Werk en Inkomen (W&I): • Driehoeksgesprek SWT/ W&I/ inwoner; • Regelruimte in de wijk voor maatwerk bij de inwoner; • Financiële zelfstandigheid wordt integraal onderdeel van de gesprekken • Meer focus op het beperken van financiële instabiliteit bij de aanvraag uitkering, deeltijdwerk en uitstroom naar werk (nazorg). • Meer focus op en aandacht voor een gedragsgerichte benadering, waarbij de inwoner wordt ondersteund bij het doorbreken van niet-helpende gedrag patronen en het ontwikkelen van voor de financiële-, basis-, regie-, budget-sociale-, pedagogische en gezondheidsvaardigheden; • Hulp bij administratie inschakelen, bijvoorbeeld budgettraining, BooM, derden-betalregeling.
Resultaat	✓ De (financiële) persoonlijke situatie van de inwoner wordt integraal en duurzaam aangepakt tussen partners.
Planning Trekker	Doorlopend Gemeente Arnhem, SWT, TLO

M. Vergroten van de gezamenlijke kracht met onze maatschappelijke partners	
Context	In Arnhem zijn diverse organisaties die zich (vrijwillig) inzetten om inwoners met financiële problemen te ondersteunen, bijvoorbeeld op sport, cultuur, onderwijs, eenzaamheid, gezondheid. Deze organisaties zijn onmisbaar in de integrale armoedeaanpak. De initiatieven die zij ontplooiën willen we koesteren. Tegelijkertijd willen we de onderlinge verbinding versterken, zodat deze een sterkere impact heeft op de armoedeaanpak in Arnhem. Dit met het doel om te zorgen dat: • Er meer gezamenlijk bewustzijn komt over het armoedevraagstuk en wat eenieder in de aanpak kunnen bijdragen; • De onderlinge samenwerking en aanpak wordt geïntensiveerd; • Een goede informatie-uitwisseling plaatsvindt over hun aanbod/aanpak; • Vraag en aanbod elkaar weten te vinden. • Werkende armen beter in beeld te krijgen en beter te bereiken. Wij zien ook dat enkele van onze zeer gewaardeerde kernpartners regelmatig kampen met vraagstukken rond financiering of huisvesting. Gezien het belang van deze partijen willen wij onderzoeken wat nodig en mogelijk is om hen te ondersteunen.
Resultaat	✓ Verbinden van het netwerk: organiseren van netwerkmomenten, creëren van samenhang tussen de verschillende initiatieven, vraag en aanbod afstemmen, kennis en informatie delen. ✓ Onderzoeken van andere manieren om maatschappelijke initiatieven te financieren: stimuleringsfonds, crowdfunding, alternatieve middelen (expertise, ruimte).
Planning Trekker	Uitkomsten onderzoek: Start 2020 - zomer 2021 Gemeente Arnhem, in samenspraak met onder andere de Arnhemse Fondsen (Dullertsstichting, Stichting Sint Nicolai Broederschap, Stichting Het Burger en Nieuwe Weeshuis), Leergeld, Voedselbank, Kledingbank, Arnhemse Dialoog

N. Een inwonerspanel (met jong en oud) als belangrijke voedingsbron voor koers	
Context	Onze Arnhemmers zelf hebben het beste zicht op vooroordelen, processen van uitsluiting, belemmeringen, kansen, toegankelijkheid van voorzieningen en de uitwerking van wet- en regelgeving. We willen inwoners structureel meer ruimte geven om samen de beste oplossingen te vinden, hen hebben we nodig.
Resultaat Planning Trekker	✓ Praktijkervaring in onze keuzes Doorlopend Gemeente Arnhem

5 Financiën en Monitoring

5.1 Financiën

Voor zover het de armoede-portefeuille betreft, gaan we in de aanpak zoals deze is geschetst uit van het huidige financiële kader. We verwachten dat het uitvoeren van de acties in de uitvoeringsagenda passen binnen de huidige structurele armoedebegroting van 17 miljoen euro. De aanpak geeft echter handvatten voor eventuele extra inzet als het gaat om financiële ondersteuning en activering, passend bij de koers die we voorstaan. Deze extra inzet moet dan wel worden voorzien van aanvullende financiering (of prioriteitsstelling). Binnen dit budget vallen Openeinderegelingen, subsidies en uitvoeringskosten. De openeinderegelingen zijn regelingen waarvan je verplicht bent om bedragen toe te kennen aan de inwoners op het moment dat er aanvragen binnen komen die aan alle criteria voldoen. Ook als dit leidt tot budgetoverschrijdingen, zijn we verplicht om de bijdragen te verstrekken.

Armoederegelingen	Budget
Openeinderegelingen	
Bijzondere Bijstand	1.650.000
Gelrepas Arnhem	1.500.000
Individuele Inkomenstoeslag (IIT)	1.450.000
Collectieve Aanvullende Ziektekostenverzekering (CAZ)	2.200.000
Tegemoetkoming Meerkosten Chronisch Zieken en Gehandicapten	350.000
Peuterspeelzalen (korting Gelrepas)	45.000
Kwijtschelding lokale heffingen	2.400.000
Individuele Studietoelage (IST)	120.000
Subsidies/activiteiten	
Formulieren Brigade/Thuisadministratie/Coaches	275.000
Schoolkostenregeling	240.000
Stadsagenda Arnhem omarmt	58.000
Maaltijdvoorziening ouderen	65.000
Kansrijk Opgroeien	1.169.000
Beschermingsbewind	
Beschermingsbewind (Bijzondere Bijstand)	3.900.000
Subtotaal	15.422.000
Armoedebestrijding Algemeen (uitvoering)	1.638.000
Totaal structureel armoedebudget	17.060.000

Armoedebestrijding algemeen. Dit onderdeel bevat de uitvoeringskosten vanuit Werk & Inkomen en Strategie, Beleid & Regie die worden toegerekend aan Armoede.

In de tabel is geen budget voor Arnhemse Jeugd Doet Mee opgenomen omdat dit bedrag van € 26.000 vanuit een externe partner wordt gefinancierd.

5.2 Monitoring

Armoede is onderdeel van de Monitor Doorbraak naar Werk. De verbondenheid met andere beleidsvelden zal zichtbaar zijn in deze monitor, omdat inwoners zonder voldoende inkomen of met problematische schulden een groot risico lopen om in Armoede te geraken. De monitor moet ons in staat stellen te sturen op (maatschappelijke) effecten in plaats alleen op input te sturen. De monitor leert ons waar we staan, geeft ons inzicht in wat werkt en wat niet, maakt duidelijk wat het effect is van onze inspanningen en laat zien welke resultaten we bereiken.

De monitor moet ons inzicht geven in de volgende aspecten:

Wat is de Arnhemse situatie?

Omdat Armoede niet alleen maar als financiële armoede wordt gezien, is een combinatie van verschillende beleidsonderdelen nodig om te duiden hoe met de armoedeproblematiek in Arnhem staat.

Het gaat dan om kengetallen op het gebied van:

- Financiën en inkomen;
- Schulddienstverlening;
- Kans op werk;
- Scholing en opleiding;
- Welzijn en gezondheid;
- Gezin en huisvesting.

Gebruik van regelingen

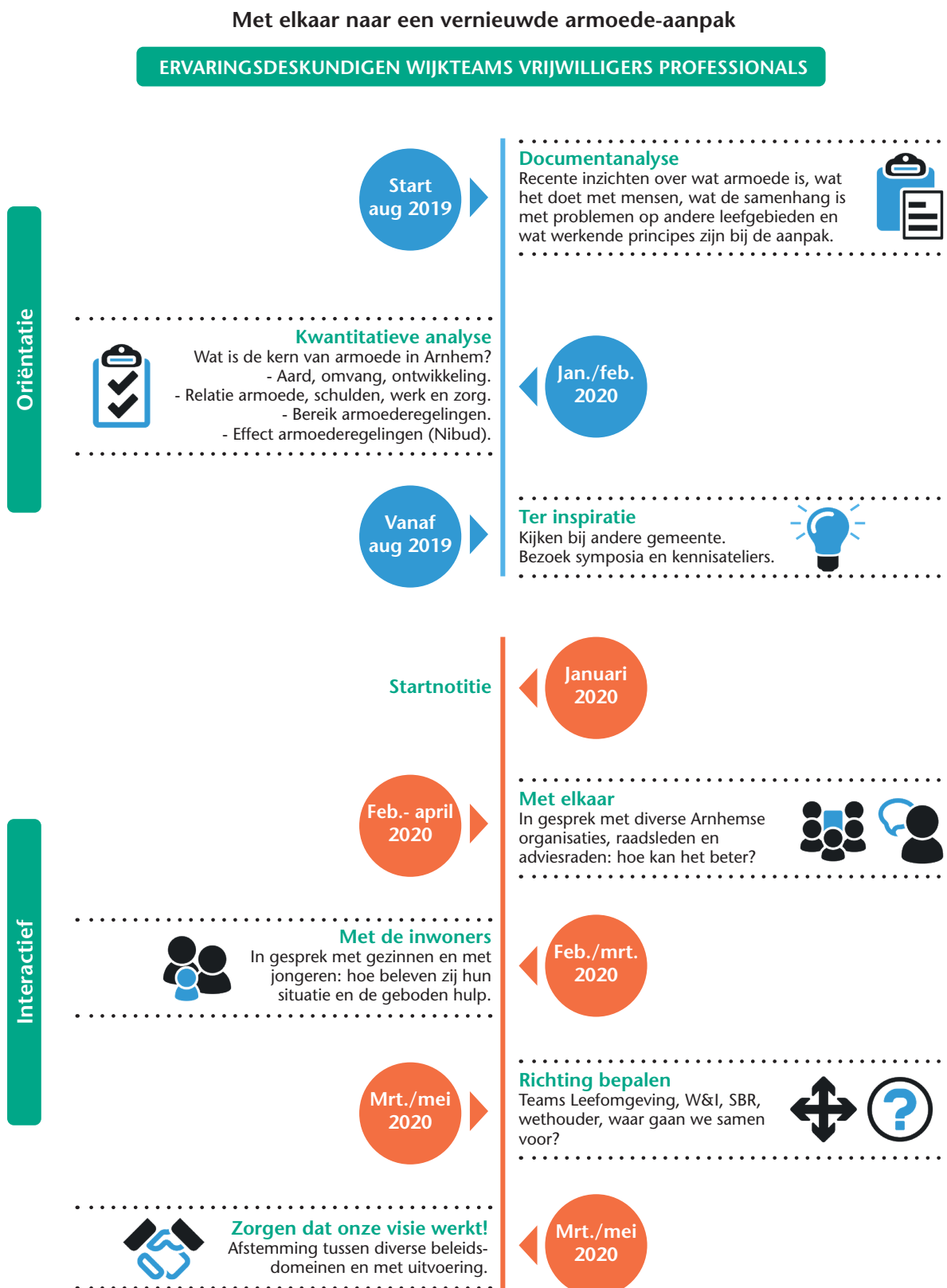
Meer en beter inzicht in het gebruik van zowel lokale- als landelijke inkomensondersteunende regelingen is de eerste stap om de Arnhemse situatie te monitoren. Belangrijk is om te weten wat de inkomstenbron van Arnhemmers is (bijvoorbeeld werk, bijstand, pensioen, WAO/WIA) en of dit inkomen toereikend is om te voldoen aan “niet-veel-maar-toereikend budget”.

Effect van voorzieningen

Meer inzicht in de situatie van Arnhem, Arnhemmers en het gebruik van regelingen moet ertoe leiden dat we beter kunnen sturen om meer inwoners uit de armoede te helpen.

Bijlage 1: Het proces

Hieronder treft u een schema aan van het proces dat doorlopen is om te komen tot een nieuwe nota van de Arnhemse armoedeaanpak.

Bijlage 2: Inzicht in de armoedeproblematiek in Arnhem

Arnhem heeft een brede kijk op de definitie armoede

Armoede in Nederland wordt ook wel omschreven als 'het niet volwaardig kunnen meedoen aan onze samenleving'. Dat wil zeggen dat je misschien wel een huis hebt en iedere dag te eten hebt, maar dat je geen geld over hebt om mee te kunnen doen. In de kern gaat armoede om het niet kunnen rondkomen als gevolg van structureel te weinig geld.

Als we spreken van financiële armoede gaan we uit van een 'niet-veel-maar-toereikend-budget' (SCP).

Het SCP definieert financiële armoede als een situatie waarin voor een langere periode te weinig financiële middelen beschikbaar zijn om te kunnen voorzien in de minimale noodzakelijke goederen en voorzieningen. Armoede wordt gemeten op basis van het jaarinkomen. Iemand wordt als 'arm' geïdentificeerd als het jaarinkomen onder de armoedegrens blijft. Deze grens wordt door het SCP gebaseerd op een wetenschappelijke lijst met minimaal noodzakelijke goederen en voorzieningen, met de bijbehorende prijzen. Deze lijst is door het Nibud vastgesteld. Desondanks rekent het SCP, naast het 'noodzakelijke budget' ook met een 'niet-veel-maar-toereikendbudget'. Dit referentiebudget houdt ook rekening met een minimale vorm van ontspanning en sociale participatie, wat door veel mensen die in armoede leven als zeer wenselijk wordt ervaren.

Voor 2017 golden de volgende bedragen per maand voor het 'niet-veel-maar-toereikendbudget':

Alleenstaanden	€ 1135,-
Paar zonder kinderen	€ 1555,-
Paar met twee kinderen	€ 2100,-
Eenoudergezin met 1 kind	€ 1464,-
Eenoudergezin met 2 kinderen	€ 1691,-

Maar armoede gaat niet alleen om financiële schaarste. Armoede is een gebrek aan perspectief, sociale uitsluiting en bepaalde gedragspatronen. Een complexe situatie met minder persoonlijke competenties en minder kansen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, op een kansrijk netwerk, voor een gezonde leefstijl en een acceptabele woonsituatie.

Omdat het zoveel leefgebieden raakt, komen inwoners die het betreft vaak in een neerwaartse spiraal. Daarbij zorgt de chronische stress die deze situatie oplevert dat er minder denkkracht is en men geen zicht heeft op de langere termijn en zien we meer gezondheidsproblemen. Armoede wordt ook onbedoeld en ongemerkt doorgegeven van ouders op kinderen. Wie als kind langdurig met (financiële) armoede wordt geconfronteerd, loopt meer risico om op latere leeftijd in een vergelijkbare situatie terecht te komen.

Over wie gaat het?

Om een indruk te krijgen van de aard en omvang van armoede in Arnhem kijken we ten eerste naar de hoogte van het inkomen dat iemand te besteden heeft. Dat is immers een belangrijke indicator voor armoede. Inwoners met een structureel laag inkomen lopen een groter risico om in een armoedesituatie te (gaan) verkeren, zeker als dit lage inkomen lang aanhoudt. De doelgroep voor de Schuldienstverlening is veel breder: inwoners met een hoog inkomen kunnen ook tot de doelgroep behoren.

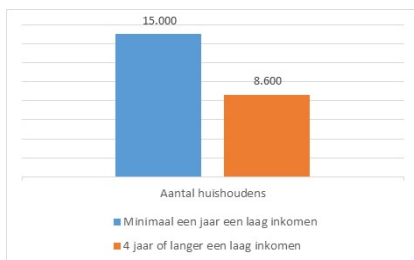
Omvang risico Armoede in Arnhem: minstens 1 jaar een laag inkomen

	Inkomen percentage van de Bijstandsnorm				
	Tot 101%	Tot 105%	Tot 110%	Tot 120%	Tot 130%
Aantal huishoudens	8.500	10.500	12.500	15.000	17.100
Aantal minderjarige kinderen	2.700	3.500	4.000	4.700	5.400
Inkomen uit werk	600	700	1.000	1.500	2.200
Inkomen als zelfstandige	700	800	800	900	1.000
Ander inkomen	7.200	9.000	10.700	12.400	14.000
<i>Bron CBS, 2020</i>					
Peildatum 1-1-2018					
*Alleen inwoners met een volledig jaarinkomen en niet afhankelijk van studiefinanciering					

- Op basis van hun structurele lage inkomen (minimaal een jaar een inkomen van 101% tot 130% van de bijstandsnorm) heeft 12% tot 25% van de Arnhemse huishoudens een hoger risico op armoede. Voor een deel van deze huishoudens (6% tot 16%) is de situatie van een laag inkomen langdurig, namelijk 4 jaar of langer.
- Het gaat niet alleen om huishoudens met een uitkering. Het gaat - voor een kleiner deel - ook om werknemers en zelfstandigen.
- Nog steeds veel kinderen groeien op in een gezin met een laag inkomen.
- Het risico op armoede komt in sommige wijken aanmerkelijk meer voor dan in andere wijken. Het risico is het grootst in Malburgen Zuid, Presikhaaf West, het Arnhemse Broek, Geitenkamp en Klarendal. Hier komen ook de sociaal culturele aspecten van armoede het meest voor.
- Het risico op langdurige armoede in Arnhem groeit.

1 op de 5

Arnhemse huishoudens heeft minimaal een jaar een laag inkomen*. **1 op 8** minimaal 4 jaar

* 120% van de bijstandsnorm

Malburgen Oost-Zuid
(39%)

Presikhaaf West
(35%)

Risico armoede het grootst in

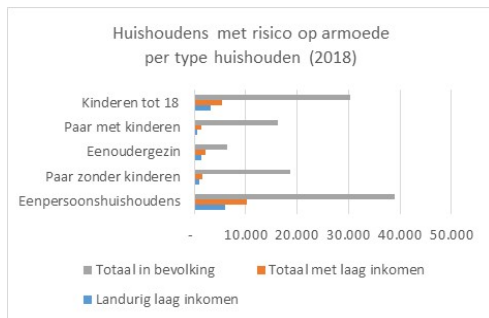
Geitenkamp (40%)

Arnhemse Broek
(32%)

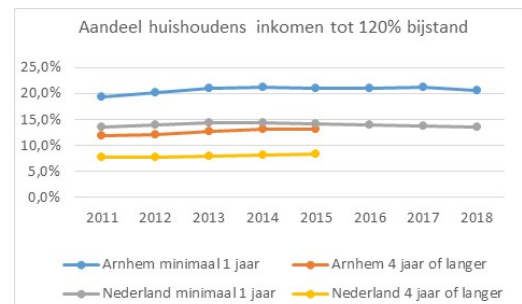
Klarendal (30%)

Minimaal 4700 Arnhemse kinderen

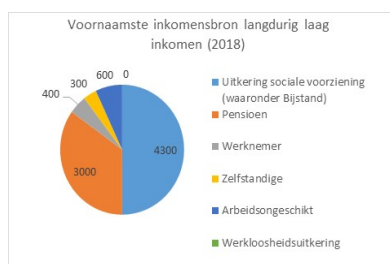
Groeien op in financiële schaarste.

Langdurig risico op armoede groeit

50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een **'uitkering sociale voorziening'** al voornaamste inkomensbron.

Bijna alle in Arnhem onderzochte huishoudtypen kunnen **Rondkomen** Voor zowel de basiskosten als de kosten voor sociale participatie **.

Paren met twee oudere kinderen kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet bekostigen. Voor alleenstaanden < 65 is de bestedingsruimte klein.

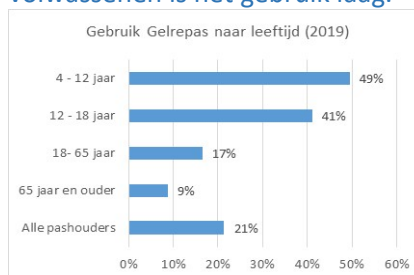
Bereik Arnhemse regelingen

Ongeveer 80%

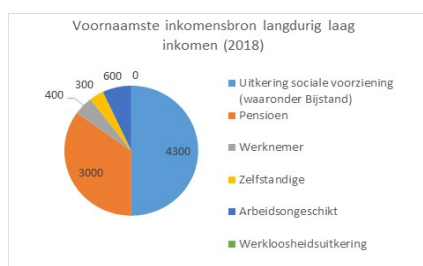
Van de inwoners met een laag inkomen maakt gebruik van een Arnhemse armoederegeling. Het *gebruik* van de GelrePas, vooral door volwassenen is overigens gering.

GelrePas

Ongeveer **20%** van de pashouders maakte er in 2019 gebruik van. Vooral bij volwassenen is het gebruik laag.

50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een **'uitkering sociale voorziening'** al voornaamste inkomensbron.

Armoede en schulden

45%

van de inwoners met een schuldregeling maakt gebruik van een armoederegeling.

10%

Van de inwoners met een armoederegeling heeft een schuldregeling.

**Minimaeffectrapportage Nibud, 2019. Hierbij is uitgegaan van alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd (Nibud), een pakket voor sociale participatie volgens het SCP, geen schulden en het gebruik van alle landelijke en Arnhemse armoederegelingen.

Armoede en zorg

Inwoners met een langdurig laag inkomen en of een uitkering maken opvallend meer dan gemiddeld gebruik van de (specialistische) geestelijke gezondheidszorg en andere vormen van zorg. Ongeveer **500** Arnhemmers die beschermd wonen, maken gebruik van een armoederegeling.

Laaggeletterdheid en armoede

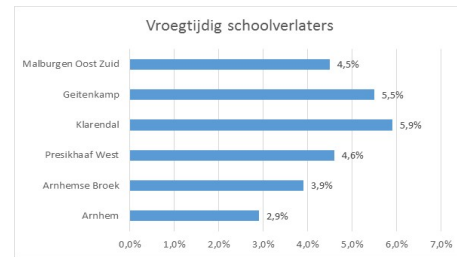
8.000 tot 10.000

Arnhemmers kunnen onvoldoende lezen, schrijven, rekenen of met een computer omgaan. Zij zijn drie keer vaker afhankelijk van een uitkering. Naar schatting 19% van hen heeft financiële schaarste, ruim 6% langdurig.

80% van de huishoudens met een laag inkomen woont in een **huurwoning met huurtoeslag**. 17% heeft geen huurtoeslag. 3% heeft een eigen woning.

Arnhemse huishoudens met een laag inkomen zijn gemiddeld ruim 6% van hun inkomen kwijt aan **gas en elektra**.

In de financieel kwetsbare wijken is het % **vroegtijdig schoolverlaters** aanmerkelijk hoger dan gemiddeld

Effect van onze financiële ondersteuning

Uitkomen met inkomen

Eind 2019 hebben wij het Nibud gevraagd een minimaffectrapportage voor Arnhem te maken. Hieruit blijkt dat Arnhemse huishoudens met een laag inkomen voor hun bestaanszekerheid voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van de landelijke (toeslagen en kinderbijslag) én de Arnhemse inkomensregelingen (zie bijlage 3).

Bereik van onze regelingen

De gemeente Arnhem kent diverse regelingen voor Arnhemmers met een laag inkomen; om hen financieel tegemoet te komen én om ervoor te zorgen dat zij ondanks dit lage inkomen toch mee kunnen doen (zie Bijlage 4). We bereiken met onze gemeentelijke armoederegelingen een behoorlijk deel van deze huishoudens: ongeveer 80% van hen maakt gebruik van een Arnhemse armoederegeling. Opvallend is dat het gebruik van de GelrePas, vooral door volwassenen gering is.

Armoedeval

- We zien een uitstroomval alleen bij een alleenstaande die IIT ontvangt en uitstroomt naar een inkomen van 110 procent van de bijstandsnorm. Een uitstroomval ontstaat als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op bijstandsniveau.
- Een doorstroomval betekent dat een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op het voorliggende, lagere inkomensniveau. Dit komt voor bij een paar zonder kinderen en een paar met oudere kinderen, bij wie het inkomen stijgt van 120 naar 130 procent van de bijstandsnorm en van 130 naar 140 procent. Dit wordt veroorzaakt door de afbouw van landelijke toeslagen, het wegvallen van het recht op de collectieve zorgverzekering en door het wegvallen van de GelrePas bij een inkomen boven 140 procent. Ook een alleenstaande oudere met een zorgvraag houdt op 120 procent meer over dan op 130 procent. Het wegvallen van de GelrePas is hier de belangrijkste oorzaak.

Bijlage 3: Samenvatting Minima-effectrapportage Arnhem (Nibud, 2019)

Deze minima-effectrapportage geeft weer wat het effect is van landelijke en lokale inkomensondersteunende regelingen op de financiële positie van huishoudens met een laag inkomen in de gemeente Arnhem.

Het doel van dit onderzoek is:

- ✓ Inzicht te geven in de bestedingsruimte van de armste groepen in de gemeente;
- ✓ Inzichtelijk maken welke groepen huishoudens in de gemeente goed profiteren van de verschillende (landelijke en lokale) inkomensondersteunende maatregelen en welke groepen minder goed;
- ✓ Eventuele armoedevallen in kaart brengen.

De resultaten van de effectrapportage kunnen als basis dienen voor de verdere ontwikkeling van het minimabeleid van de gemeente Arnhem.

Uitgangspunten

In deze minima-effectrapportage is voor negen verschillende huishoudtypen de bestedingsruimte inzichtelijk gemaakt:

- Alleenstaande onder de AOW-gerechtigde leeftijd;
- Alleenstaande oudere (AOW-gerechtigd);
- Eenoudergezin met 2 jongere kinderen (3 en 5 jaar);
- Eenoudergezin met 2 oudere kinderen (12 en 16 jaar);
- Paar zonder kinderen Paar met 2 jongere kinderen (3 en 5 jaar);
- Paar met 2 oudere kinderen (12 en 16 jaar)
- Eenoudergezin met een zorgvraag;
- Alleenstaande oudere (AOW-gerechtigd) met een zorgvraag.

Voor elk van deze huishoudtypen is op vier inkomensniveaus een begroting gemaakt:

- De geldende bijstands/AOW-norm;
- 110 procent van de geldende bijstandsnorm;
- 120 procent van de geldende bijstandsnorm;
- 130 procent van de geldende bijstandsnorm.

Zo wordt voor de verschillende huishoudtypen op deze inkomensniveaus inzichtelijk wat het effect van landelijke en gemeentelijke maatregelen is op de bestedingsruimte.

Bij de uitgaven maken we onderscheid tussen uitgaven uit het basispakket en uitgaven voor sociale participatie:

- De uitgaven uit het basispakket zijn *alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd*.
- Het pakket voor sociale participatie is opgesteld in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau. Het gaat om uitgaven aan *contributies en abonnementen, bezoek ontvangen en op bezoek gaan, vakantie/uitgaan en recreatief vervoer*.

Resultaten

De financiële situatie van huishoudens

Alle onderzochte huishoudens hebben op de vier inkomensniveaus voldoende inkomsten om alle noodzakelijke uitgaven uit het basispakket te betalen zonder dat er tekorten ontstaan.

Wanneer ook naar de bestedingen voor sociale participatie wordt gekeken, zien we dat het paar met twee oudere kinderen op drie van de vier onderzochte inkomensniveaus de maandbegroting niet rond kan krijgen. Alleen op 120 procent is er een (klein) positief saldo.

Alleenstaanden onder de AOW-gerechtigde leeftijd en paren zonder kinderen kunnen de begroting wel rond krijgen, maar de bestedingsruimte op 100 en 110 procent is klein. Als deze huishoudens met extra (onvermijdbare) kosten te maken krijgt, kan dit al snel leiden tot een tekort.

Ouderen en eenoudergezinnen kunnen het basispakket en de kosten voor sociale participatie goed bekostigen. Dit geldt ook als er sprake is van een zorgvraag.

Ook bij paren met jonge kinderen doen zich geen tekorten voor als de kosten voor het basispakket en de kosten voor sociale participatie zijn gedaan.

Armoedeval

In dit rapport wordt onderscheid gemaakt in een uitstroomval en een doorstroomval.

Een uitstroomval ontstaat als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op bijstandsniveau. Van een doorstroomval is sprake als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op het voorliggende, lagere inkomensniveau.

Een *uitstroomval* zien we alleen bij een *alleenstaande die IIT ontvangt en uitstroomt naar een inkomen van 110 procent*. Dan is er geen recht meer op IIT en is de bestedingsruimte lager dan op 100 procent. Een alleenstaande met een bijstandsuitkering zonder IIT houdt één euro minder over dan een alleenstaande met een inkomen op 110 procent.

Een *doorstroomval* komt voor bij een paar zonder kinderen en een paar met oudere kinderen, waarvan het inkomen stijgt van 120 naar 130 procent. Dit wordt veroorzaakt door de afbouw van landelijke toeslagen, het wegvallen van het recht op de collectieve zorgverzekering en het wegvallen van voordelen van de GelrePas. Ook een alleenstaande oudere met een zorgvraag houdt op 120 procent meer over dan op 130 procent. Het wegvallen van de GelrePas is hier de belangrijkste oorzaak. Het gaat dan om de kosten voor sociale participatie én de kosten van de maaltijdvoorziening.

Als ook naar een *inkomen van 140 procent* wordt gekeken, zien we bij *paren met jonge kinderen* dat er bij een inkomen op 140 procent *minder bestedingsruimte* is dan op 130, 120 en 110 procent. Bij *paren met oudere kinderen* is er op 140 procent zelfs *minder bestedingsruimte dan op bijstandsniveau* (en is er dus sprake van een uitstroomval). Dit wordt veroorzaakt door het wegvallen van het recht op de GelrePas, die voor gezinnen met kinderen doorloopt tot 130 procent.

Positieve aspecten

De gemeente Arnhem kent voor alle soorten huishoudens verschillende vormen van inkomensondersteuning die een positief effect hebben op de bestedingsruimte van de inwoners.

Specifieke positieve aspecten:

De gemeente Arnhem biedt een collectieve zorgverzekering aan, waarmee huishoudens met een laag inkomen uitgebreider verzekerd zijn dan huishoudens met een gemiddelde verzekering. Voor huishoudens met hoge zorgkosten is er een pakket met afgekocht eigen risico.

Met de GelrePas creëert de gemeente Arnhem extra ruimte op de begroting voor deelname aan maatschappelijke en recreatieve activiteiten. Dit heeft een positief effect op de bestedingsruimte van huishoudens met een laag inkomen en het vergroot de kans dat huishoudens met een laag inkomen blijven participeren in de samenleving.

De gemeente zet sterk in op de ondersteuning van kinderen: Vanuit de GelrePas zijn diverse vergoedingen mogelijk, onder andere voor sport en het lidmaatschap van een vereniging. Dit is een extra stimulans om kinderen deel te laten nemen aan sportieve en culturele activiteiten. Daarnaast is een vergoeding mogelijk voor school gerelateerde kosten en via de Stichting Leergeld kunnen onder andere computers, fietsen en kosten voor schoolkampen en excursies vergoed worden.

Personen met een zorgvraag kunnen in de gemeente Arnhem in aanmerking komen voor verschillende vergoedingen. De eigen bijdrage CAK en de kosten van personenalarmering worden vergoed vanuit de collectieve zorgverzekering, voor de maaltijdvoorziening kan een korting worden verkregen via de GelrePas en aanvullend vervoer wordt vanuit de Wmo tegen een gereduceerd tarief aangeboden. Hiermee blijven de extra kosten als gevolg van de zorgvraag beperkt voor chronisch zieken in de gemeente.

In de gemeente Arnhem kunnen huishoudens onder de AOW-leeftijd met een inkomen tot 105 procent van de geldende bijstandsnorm in aanmerking komen voor een individuele inkomensvoorslag. Daarbij is het positief dat de gemeente Arnhem bij de hoogte van de individuele inkomensvoorslag rekening houdt met de gezinssamenstelling. Huishoudens met kinderen ontvangen een hoger bedrag dan alleenstaanden.

Aanbevelingen

Verminder niet-gebruik regelingen

De gemeente Arnhem kent een ruimhartig minimabeleid: bijna alle onderzochte huishoudtypen kunnen de maandbegroting rond krijgen, met uitzondering van het paar met oudere kinderen.

Echter, in de berekeningen is ervan uitgegaan dat alle aanspraken op landelijke en lokale regelingen zijn aangevraagd. Dat is niet voor ieder huishouden een vanzelfsprekendheid. De gemeente Arnhem kan het gebruik van *landelijke en lokale regelingen stimuleren door hieraan publiciteit te geven en de toegang tot deze regelingen te vereenvoudigen*. Een instrument dat in de gemeente Arnhem wordt ingezet is "Bereken uw recht". Hiermee worden bewoners gewezen op alle mogelijkheden die er zijn.

Ook voorlichting door intermediairs is vaak doeltreffend. Het is daarbij belangrijk dat de intermediairs bekend zijn met alle regelingen die de gemeente Arnhem te bieden heeft en dat zij ook continu op de hoogte worden gebracht van veranderingen in inkomensondersteunende maatregelen.

Stimuleer goed financieel beheer

Om rond te kunnen komen van een minimuminkomen is een goed financieel beheer van het huishouden noodzakelijk. Men reserveert om zo nodig grote uitgaven te kunnen doen voor de vervanging van inventaris. We gaan ervan uit dat het huishouden niet leent, zodat er niet nog extra kosten van rente en aflossing bijkomen. Veel huishoudens die van een minimum inkomen moeten rondkomen, voeren een goed financieel beheer, maar een deel ook niet. Voor deze huishoudens is het *aan te bevelen cursussen of begeleiding te organiseren*.

Help energielasten verlagen

Het is te verwachten dat de energielasten een groter deel van de woonlasten en daarmee van de totale begroting van minima gaan innemen. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat juist minima vaak in minder goed geïsoleerde woningen wonen, waardoor ze ook een hoger verbruik dan gemiddeld hebben. Ook de toekomstige energietransitie zal de nodige kosten met zich meebrengen. Voor bewoners van een huurwoning is nog onduidelijk of de woningbouwcorporaties dit gaan doorberekenen aan hun huurders. Het Nibud adviseert de gemeente hier aandacht voor te hebben.

Huishoudens met een laag inkomen zouden *hulp van energieadviseurs of gratis/ goedkope energieboxen aangeboden* kunnen krijgen. Producten zoals ledlampen en isolatiefolies, waarvan de aanschafkosten voor deze doelgroep vaak te hoog zijn, terwijl ze een snelle terugverdientijd hebben, zijn dan het meest effectief. In de gemeente Arnhem lopen al verschillende pilots op dit gebied (zoals de inzet van energiecoaches).

Houd bij de berekening van de kwijschelding rekening met overige belastingen

Om voor kwijschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten in aanmerking te komen hanteren zowel *de gemeente als het waterschap een kwijscheldingsnorm van 100 procent*. Dit is hoger dan de wettelijk voorgeschreven norm van 90 procent.

Voor beide (gemeente en waterschap) wordt de betalingscapaciteit apart berekend. Hiermee wordt ervan uitgegaan dat het huishouden tweemaal over de betalingscapaciteit beschikt, wat uiteraard niet zo is. De gemeente heeft de *mogelijkheid de betalingscapaciteit op een andere wijze te berekenen*: de regelgeving (Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990, URIW 1990) is zodanig dat bij de berekening van de betalingscapaciteit rekening kan worden gehouden met meerdere belastingaanslagen.

Overweeg het meest uitgebreide pakket van de collectieve zorgverzekering open te stellen voor alle minima

De gemeente Arnhem biedt inwoners met een laag inkomen (tot en met een inkomen van 120/130 procent van de geldende bijstandsnorm) een collectieve zorgverzekering aan. Het gaat om de basisverzekering plus een aanvullend pakket en een tandverzekering.

Deelnemers zijn met deze verzekering uitgebreider verzekerd dan huishoudens met een gemiddelde zorgverzekering. *Door deze uitgebreide verzekering zal het beroep op de bijzondere bijstand lager zijn, wat gunstig uitpakt voor de (uitvoerings)kosten van de gemeente*. Ook deelnemers aan de collectieve verzekering zijn beter af: zij krijgen een uitgebreid pakket aan medische kosten vergoed.

Bovendien is in de meest uitgebreide variant (GarantVerzorgd 3) ook het verplichte eigen risico meeverzekerd. Steeds vaker ontvangen belangengroeperingen signalen dat huishoudens zorg mijden, zodat zij hun eigen risico niet hoeven aan te spreken. Dit is een onwenselijke situatie. Het is daarom positief dat de gemeente Arnhem een pakket aanbiedt waarin het eigen risico is meeverzekerd.

Voor dit uitgebreide pakket gelden echter aanvullende specifieke voorwaarden. De gemeente zou kunnen overwegen het pakket aan te bieden aan alle inwoners met een minimuminkomen. Hierbij is het voor de gemeente van belang dat de kosten van de aangeboden pakketten in balans zijn: de gemeentelijke bijdrage voor het pakket met afgekocht eigen risico moet niet veel hoger zijn dan de bijdrage voor de goedkopere verzekering, waardoor het voor (bijna) alle huishoudens aantrekkelijk wordt om het eigen risico mee te verzekeren, ongeacht de verwachting die men hierover heeft. Dit leidt tot onnodige hoge kosten voor de gemeente. In de ideale situatie ontstaat een soort zelfregulerend systeem, waarbij juist de huishoudens die veel zorg (denken) nodig (te) hebben, zullen kiezen voor een pakket met afgekocht eigen risico en de overige huishoudens niet.

Overweeg een ongedeeld budget voor de kosten van kinderen

De gemeente Arnhem zet sterk in op vergoeding van kosten van kinderen. Zo zijn er diverse vergoedingen vanuit de GelrePas, een vergoeding voor schoolkosten en de mogelijkheden die worden geboden door Stichting Leergeld en het Jeugdfonds Sport en Cultuur.

Om het gevoel van bestedingsvrijheid voor huishoudens te vergroten, zou de gemeente kunnen werken met een ongedeeld budget voor zowel schoolkosten als kosten voor maatschappelijke participatie. Dit zou de gemeente bijvoorbeeld kunnen realiseren, door via de GelrePas een vrij besteedbaar budget beschikbaar te stellen. In een dergelijke situatie zijn huishoudens vrij in de keuze in welke mate zij de tegemoetkomingen willen besteden aan schoolkosten en in welke mate aan sport- en culturele activiteiten.

Behalve dat een ongedeeld budget de bestedingsvrijheid vergroot, kan dit ook het niet-gebruik tegengaan. Te veel verschillende losse regelingen kan het voor inwoners onoverzichtelijk maken, met als ongewenst effect dat een groep huishoudens onterecht geen gebruik maakt van de mogelijkheden die er zijn.

Differentieer de individuele inkomenstoelage

In de gemeente Arnhem kunnen huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd, die gedurende minimaal drie jaar een inkomen ontvangen van maximaal 105 procent van de geldende bijstandsnorm, in aanmerking komen voor een individuele inkomenstoelage.

De tegemoetkoming heeft een gunstig effect op de bestedingsruimte van huishoudens die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen. Huishoudens met een laag inkomen en zeker de huishoudens die niet alle onvermijdbare uitgaven plus de uitgaven voor sociale participatie kunnen bekostigen (zie tabel 1), zullen als eerste bezuinigen op de reserveringsuitgaven, omdat deze niet elke maand terugkomen. Dit is een onwenselijke situatie; wanneer dit huishouden dan plotseling voor een grote uitgave komt te staan, zal het schulden moeten gaan maken. Het Nibud adviseert daarom om de regeling in stand te houden.

De hoogte van de IIT bedraagt voor paren een alleenstaande ouders 375 euro per jaar en voor alleenstaanden 260 euro per jaar. Er wordt daarmee onderscheid gemaakt tussen huishoudens met en zonder kinderen. Er wordt echter geen rekening gehouden met het aantal kinderen en de leeftijden van de kinderen.

Aangezien de kosten van (oudere) kinderen niet volledig gecompenseerd worden door kindgebonden toeslagen, zou de gemeente kunnen overwegen om per ten laste komend kind een extra bedrag toe te kennen. De gemeente kan zelfs nog een stap verder gaan door voor oudere kinderen een hogere toeslag te verstrekken dan voor jonge kinderen, omdat de kosten van oudere kinderen hoger liggen dan die van jonge kinderen.

Personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen krijgen geen toeslag. Dit is echter geen groot probleem omdat, zoals in tabel 1 te zien is, de AOW-gerechtigde huishoudens niet met tekorten op de begroting te maken hebben.

Hier staat tegenover dat ouderen een steeds groter deel van hun zorgkosten zelf moeten gaan betalen en dat zij meestal niet in staat zijn hun inkomen nog te verhogen. Het Nibud adviseert de gemeente hierin mogelijk toekomstig beleid rekening mee te houden.

Houd aandacht voor paren met oudere kinderen

Paren met oudere kinderen kunnen, ondanks de gemeentelijke ondersteuning, op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de maandbegroting niet rond krijgen, als zij naast het basispakket de uitgaven voor sociale participatie willen bekostigen. Het Nibud adviseert de ondersteuning voor deze doelgroep voort te zetten en het bestaan van inkomensondersteunende regelingen voor gezinnen met (oudere) kinderen actief onder de aandacht te brengen. Ook verstrekkingen vanuit de individuele bijzondere bijstand (niet in dit onderzoek meegenomen) kunnen dergelijke gezinnen helpen om hun tekorten beperken. In dit laatste geval kunnen alleen noodzakelijke bijzondere kosten vergoed worden, maar het is zeker de moeite waard om ook dit extra onder de aandacht te brengen.

Dat paren (en met name paren met oudere kinderen) met tekorten te maken hebben, ziet het Nibud ook bij andere gemeenten en het blijkt ook uit onze landelijke koopkrachtberekeningen. Inzetten op de begeleiding naar werk van tenminste één van beide partners lijkt de eerste stap op weg uit de armoede. Bovendien blijkt een klein baantje van de andere partner veel meer op te leveren dan alleen het maandelijks bruto-inkomen: fiscaal houdt een stel meer over als beide partners parttime werken dan als één persoon fulltime werkt.

Echter, het blijft voor gemeenten een lastige opgave om alle tekorten te compenseren. *Een structurele oplossing zal, indien politiek gewenst, vanuit het Rijk moeten komen.*

Een aanzet hiervoor is gegeven in de Miljoenennota voor 2018: voor de bestrijding van armoede onder kinderen is landelijk 100 miljoen euro uitgetrokken, waarvan 85 miljoen naar de gemeenten is gegaan. Dit geld is onder meer bedoeld om schoolreisjes, sportles en muziekles voor kinderen uit arme gezinnen mogelijk te maken.

Bovendien is in het huidige regeerakkoord opgenomen dat het kabinet extra middelen beschikbaar stelt voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede, in het bijzonder onder kinderen: het kabinet stelt hiervoor 80 miljoen ter beschikking (30 miljoen in 2018 en 25 miljoen in 2019 en 2020). Het merendeel van de middelen (90 procent) zal via een decentralisatie-uitkering beschikbaar worden gesteld aan gemeenten

Bijlage 4: Gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning

Een inwoner kan gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning aanvragen.

De **gemeentelijke inkomensondersteuning** valt uiteen in:

1. Regelingen vanuit de Participatiewet
 - a. Bijzondere Bijstand;
 - b. GelrePas;
 - c. Individuele Inkomenstoeslag (ITT);
 - d. Individuele Studietoelage (IST);
 - e. Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering (CAZ);
 - f. Tegemoetkoming chronische ziekten en gehandicapten (MT-CZG).
2. Regelingen buiten de participatiewet
 - a. Kwijtschelden lokale heffingen;
 - b. Schoolkostenregeling;
 - c. Vergoeding kinderopvang en peuteropvang;
 - d. Vergoeding maaltijdvoorziening;
 - e. WMO-eigen bijdrage.
3. Maatschappelijke initiatieven (niet uitputtend!)
 - a. Arnhemse jeugd doet mee, Stichting Leergeld;
 - b. Voedselbank Arnhem;
 - c. Jeugdfonds Sport en Cultuur;
 - d. De Arnhemse Fondsen;
 - e. De Kledingbank;
 - f. De Speelstoet;
 - g. De Arnhemse Dialoog;
 - h. De Arnhemse Uitdaging.

De **landelijke inkomensondersteuning** valt uiteen in:

1. Landelijke heffingskortingen
 - a. Algemene heffingskorting;
 - b. Arbeidskorting;
 - c. Inkomensafhankelijke combinatiekorting;
 - d. Ouderenkorting en alleenstaande ouderenkorting.
2. Landelijke toeslagen
 - a. Zorgtoeslag;
 - b. Huurtoesla;
 - c. Kinderopvangtoeslag;
 - d. Kindgebonden budget;
 - e. Kinderbijslag;
 - f. Kwijtschelding (waterschap Rivierenland).

Bijlage 5: Toelichting vernieuwing GelrePas

Introductie

We willen dat al onze inwoners kunnen meedoen, ook in hun vrije tijd. Voor mensen met een laag inkomen is dit een stuk moeilijker. Een structureel laag inkomen belemmert het meedoen. Niet meedoen heeft een negatief effect op gedrag, gezondheid en (school)prestaties en vergroot de kans op armoede in de toekomst. Vooral voor kinderen kan opgroeien in een gezin met een laag inkomen ervoor zorgen dat zij onvoldoende kunnen meedoen op school en in hun vrije tijd (sport, cultuur, uitstapjes).

Met de GelrePas verlagen we al 25 jaar voor deze inwoners de financiële drempels voor deelname aan culturele, sportieve en recreatieve activiteiten. Hiermee willen we ontmoeting, zelfontplooiing en het welzijn van inwoners met een laag inkomen helpen bevorderen. Voor al onze inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm is de GelrePas beschikbaar. Voor gezinnen geldt een inkomensgrens van 130% van de bijstandsnorm. Dat was al zo en blijft ook zo.

We stellen vast dat de uitvoering van de GelrePas aan vernieuwing en modernisering toe is. Bovendien stellen we vast dat het bereik van de GelrePas weliswaar hoog is, echter dat het gebruik achterblijft bij onze verwachting. Het programma sluit niet altijd aan bij de beleavingswereld inwoners. Het administratief proces is achterhaald, de pas is onvoldoende gebruiksvriendelijk voor zowel inwoners als aanbieders en het ontbreekt aan goede managementinformatie.

Daarom gaan samen met de regiogemeenten de GelrePas versterken. Enerzijds door de uitvoering te professionaliseren, te automatiseren en het gebruik van de pas te vergemakkelijken, anderzijds door in te zetten op het verbeteren van het inhoudelijke programma. Met de vernieuwde GelrePas denken wij dat het gebruik van de pas substantieel toeneemt en we meer maatwerk en keuzevrijheid realiseren.

In de tabel hieronder is het huidige gebruik van de GelrePas weergegeven.

Arnhem	Aantal unieke gebruikers					Totale besteding in €					Gem besteding per gebruiker in €			
	tot 12	12-18	18-65	65+	Totaal	tot 12	12-18	18-65	65+	Totaal	tot 12	12-18	18-65	65+
Sport	807	623	1.646	143	3.219	177.690	140.824	313.915	22.760	655.189	220	226	191	159
Sport en Cultuur	91	45	79	3	218	52.685	28.038	32.353	709	113.785	579	623	410	236
Sport + Overig	151	75	94	16	336	41.061	21.157	23.417	3.351	88.986	272	282	249	209
Sport + Cultuur + Overig	15	1	4	2	22	9.700	672	1.455	632	12.459	647	672	364	316
Cultuur	158	98	154	18	428	51.945	37.102	25.518	2.125	116.690	329	379	166	118
Cultuur + Overig	9	2	27	6	44	4.442	1.143	5.951	972	12.508	494	572	220	162
Overig	47	28	416	127	618	4.200	2.946	22.370	5.087	34.603	89	105	54	40
Totaal	1.278	872	2.420	315	4.885	341.723	231.882	424.979	35.636	1.034.220	267	266	176	113
Check (afrondding)						341.726	231.887	424.982	35.638	1.034.233				
Pashouders per 1-10-2019	2.584	2.123	14.624	3.586	22.917									
Aandeel gebruik/passen	49%	41%	17%	9%	21%									

Een GelrePas 2.0

Als het gaat om het verbeteren van de uitvoering en het gebruik van de pas hebben we als gemeenten de benodigde expertise onvoldoende in huis. Daarom zoeken we met de regiogemeenten via een aanbestedingsprocedure een externe partij. De aanbestedingsstrategie is door het college vastgesteld en is inmiddels in gang gezet.

Uitgangspunt is meer gebruik van de pas en optimale efficiency. We willen de uitvoeringskosten van de pas zo laag mogelijk houden, daarom kiezen we voor digitalisering waar dat kan. Tegelijkertijd grijpen we de aanbesteding aan om de GelrePas qua aanbod meer aan te laten sluiten op de behoeften van onze inwoners: we maken het mogelijk dat inwoners meer dan voorheen zelf kunnen kiezen waar ze het bedrag op de pas willen voor inzetten. Daarnaast willen we zoveel mogelijk vergoedingen voor kosten van participatie onder brengen in de pas. Dit maakt het geheel van regelingen voor de inwoner overzichtelijker.

Wat is er met de nieuwe pas anders?

- *Meer Arnhemmers krijgen een pas.* De GelrePas 2.0 wordt ook beschikbaar gesteld voor kinderen in de leeftijd 0-4 jaar. Meedoen begint in Arnhem zo vroeg mogelijk en ook voor deze leeftijdsgroep zijn er veel activiteiten in Arnhem. Kinderen in een gezin met een laag inkomen willen we zo jong mogelijk ook laten mee doen. We gaan daarom werken met de volgende leeftijdscategorieën: 0 tot 4 jaar, 4 tot 12 jaar, 12 tot 18 jaar, 18 tot 65 jaar, 65 jaar en ouder.
- *Meer Arnhemmers weten dat en hoe ze de pas kunnen gebruiken:* de website voor de GelrePas 2.0 wordt een stuk gebruiksvriendelijker en toegankelijker, ook voor inwoners die minder taalvaardig zijn. Daarnaast gaan we met onze partners in de stad in gesprek (o.a. Stichting Leergeld, Jeugdfonds Sport en Cultuur, Rijnstad/Formulierenbrigade, Sociale Wijkteams en onze eigen mensen van Werk en Inkomen) om de pas onder de aandacht te brengen als een van de basisvoorzieningen voor inwoners met een laag inkomen om te kunnen blijven meedoen.
- *Meer programma in de wijken en heldere kaders voor het programma:* uitgangspunt bij het programma-aanbod is dat het bijdraagt aan sociale participatie. Inwoners moeten gemakkelijk en eenvoudig gebruik kunnen maken van dit aanbod, daarom zetten we vol in op een programma in de directe leefomgeving van onze inwoners.
- *Aanbod met korting.* De gemeente Arnhem streeft ernaar dat aanbieders binnen het GelrePas programma een korting geven op hun contributie, lesgeld of prijzen. Van de opdrachtnemer wordt verwacht dat hij zich hiervoor zal inspannen. Ook aanbieders die niet direct gericht zijn op sociale participatie en dus geen onderdeel uitmaken van het programma kunnen vanzelfsprekend aan GelrePashouders een korting bieden op hun producten en diensten. Bijvoorbeeld een opticien die korting geeft bij de aanschaf van een bril of lenzen. We verkennen de mogelijkheid dat ook deze aanbieders, afhankelijk van het product of de dienst, hun kortingsaanbod op de GelrePas website kenbaar kunnen maken. Uit de gesprekken met de inwoners horen we dat de behoefte om ook eens een keer iets nieuws te kunnen kopen, groot is. Aan de andere kant willen we niet aanzetten tot koopgedrag. Dus we zoeken hier naar een goede balans. De gemeenten willen wel vooraf toetsen of het product of de dienst passend is. Dus plaatsing van dit aanbod gebeurt altijd in overleg met de gemeenten.
- Uitgangspunt is dat we het *huidige programma-aanbod handhaven*. Wel is de opgaaf aan de marktpartij die het nieuwe passysteem gaat faciliteren, om met de huidige aanbieders in gesprek te gaan over de hoogte van de gereduceerde tarieven die zij hanteren bij gebruik/inzet van de GelrePas.
- *Persoonlijk tegosed.* De hoogte van het tegosed gaat verschillen per leeftijdscategorie. Op basis van uitgevoerde analyse van het gebruik en de analyse van het NIBUD hebben we er voor gekozen om een verdeling te maken gebaseerd op waar het meest nodig is. We willen volop de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren die opgroeien in een gezin met (zeer) beperkte financiële mogelijkheden stimuleren. Met deze nieuwe budgetvorm hebben inwoners meer keuzevrijheid en is meer maatwerk mogelijk.

In de onderstaande tabel is de hoogte van het tegoed per leeftijdscategorie aangegeven.

Wat	Leeftijdscategorieën				
	0-4	4-12	12-18	18-65	65+
Verwacht gebruik (%)	40%	60%	50%	20%	10%
Bedrag per pas per doelgroep	100	335	335	200	125

- **Vernieuwing van het programma.** Stapsgewijs gaan we het programma vernieuwen. Voor zover het sport en cultuur betreft, biedt het huidige programma voornamelijk sport en culturele activiteiten in verenigings- en cursusverband. We zien dat vormen van 'anders georganiseerde sport en cultuur' steeds belangrijker worden en dat het aandeel van vooral sporten via verenigingen afneemt. Zeker ook bij de doelgroep van de GelrePas. Andere mogelijkheden om te bewegen en om cultureel actief te zijn zoals buurtinitiatieven, sport en cultuur vanuit het welzijnswerk of onderwijs willen we daarom meer onder de aandacht brengen en stimuleren en dus gaan onderbrengen in het programma.
- **Digitaal tenzij** is het uitgangspunt. De GelrePas zal zoveel mogelijk in digitale vorm worden verstrekt. Maar ook hier geldt: een fysieke pas blijft mogelijk voor inwoners die digitaal beperkt of niet vaardig zijn. Het aanbod van activiteiten wat je kunt doen met de GelrePas komt op een website te staan. En iedere gebruiker kan straks op een persoonlijke pagina zien wat de hoogte is van het tegoed op een pas.
- **Schoolkosten:** mogelijk op de pas. We onderzoeken de mogelijkheid om de huidige schoolkostenregeling onder te brengen in de GelrePas. Kinderen en jongeren krijgen hiermee op de pas een extra tegoed dat zij kunnen inzetten voor school gerelateerde kosten. Hiermee denken we effectiever te kunnen zijn als het gaat om meedoen op school.
- **Diftar:** op de pas. De marktpartij wordt gevraagd afspraken te maken met de gemeente over de wens om in het kader van Diftar periodiek een extra tegoed op de pas te kunnen storten. Diftar wordt per 1 juli ingevoerd. In januari 2021 wordt per inwoner de balans opgemaakt van het variabele tarief. Voor minima is afgesproken dat zij een storttegoed krijgen van 23 zakken per jaar. Voor iedere minder aangeboden zak ontvangen zij 80 eurocent, dat wordt gestort op de pas.

(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief

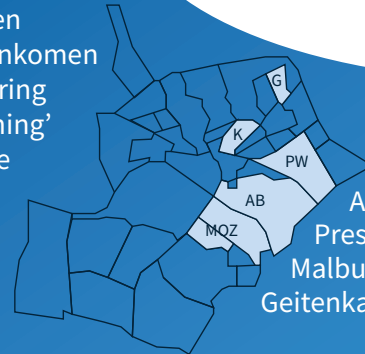

Feiten

1 op de 5 Arnhemse huishoudens heeft minimaal 1 jaar een laag inkomen* (dat zijn 15.000 - 17.000 huishoudens)

1 op de 8 huishoudens heeft gedurende minimaal 4 jaar een laag inkomen

50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een 'uitkering sociale voorziening' als voornaamste inkomstenbron

In deze wijken is het aantal vroegtijdige schoolverlaters hoger dan gemiddeld

3500 gezinnen

4700 kinderen

vooral paren met 2 oudere kinderen en alleenstaanden < 65 jaar komen niet rond

* een laag inkomen is maximaal 120% van bijstandsnorm

bijstand:

- alleenstaande (21-65 jaar) € 1059,03
- alleenstaande ouder (21-65 jaar) € 1059,03
- gehuwden (21-65 jaar) € 1512,90

45% van mensen met een schuldregeling maakt gebruik van armoederegeling

10% van mensen met een armoederegeling heeft een schuldregeling

[Ongeveer 500 Arnhemmers die beschermd wonen, maken gebruik van een armoederegeling]

8000 - 10000 Arnhemers kunnen onvoldoende lezen, schrijven of rekenen. Ruim 19% van hen heeft financiële schaarste

De gemeente heeft een stad voor ogen waarin alle Arnhemmers vrij en (financieel) zelfstandig kunnen deelnemen aan de samenleving. Een stad waarin alle Arnhemse inwoners perspectief hebben op een goede en gezonde toekomst. Daartoe zijn **3 AMBITIES** geformuleerd.

Bij de uitwerking van deze ambities werkt de gemeente samen met keten- en netwerkpartners, maar vooral met de inwoner zelf. We investeren in een integrale aanpak, in driehoeksgesprekken tussen de inwoner, W&I en SWT. Er is ook aandacht voor de ontwikkeling van vaardigheden van de inwoner, gericht op duurzame bestaanszekerheid.

We laten ons voeden door de inwoner zelf. Samen gaan we na welke oplossingen het beste bijdragen aan een duurzame oplossing.

Bronvermelding

- CPB (mei 2020). Arbeidsmarkt: sterke daling gewerkte uren
- Gemeente Arnhem. Visie sociaal domein (2020, in wording).
- Gemeente Arnhem. Coalitieakkoord 2018 - 2022.
- Nibud (2020). Minima-effectrapportage gemeente Arnhem 2019
- SCP. Impact van de Corona maatregelen. Mei 2020
- Tilburg University, University of Bonn en IZa.
<https://www.tilburguniversity.edu/nl/actueel/nieuws/meer-nieuws/lage-inkomens-lijden-het-meest-onder-de-coronacrisis>
- Visser (2019). Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede. Rijksuniversiteit Groningen.
- VNG (mei 2020). Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis.
- Werkgroep sociale impact (2020). Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen. Een realistische perspectief op redzaamheid.

